

Przemysław Kołodziejczyk

Metodologiczne problemy badania internetowych witryn ekstremistycznych

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 8, 49-70

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przemysław Kołodziejczyk

Metodologiczne problemy badania internetowych witryn ekstremistycznych*

Abstract: Methodological problems in studying extremists' websites

Paper discuss the main challenges faced by researchers interested in analysis of web sites belonging to extremist groups in sense of the political views and general beliefs. Selected methods, suitable for researching extremist websites, were presented in proper order of researching procedure steps. Also the most popular computers programs, useful for analysis of the subjects mentioned above, were pointed out. Aim of the paper, in authors intentions, is to provide basic practical information and guidance in researching extremists websites.

Key words: methodological problems, extremist websides, computer programs

Coraz trudniej dziś, już dwadzieścia siedem lat po wyodrębnieniu z eksperymentalnego ARPANetu części militarnej i publicznej, przejść obojętnie nad ogólnym twierdzeniem, iż Internet wniósł nową jakość do bodaj każdej dziedziny życia społecznego. Truizmem wydają się słowa, że zrewolucjonizował działalność gospodarczą, usprawnił każdy poziom komunikacji — od interpersonalnej, po społeczną, stał się *biblium pauperum* nowej generacji, wpłynął na tożsamość jego regularnych użytkowników, będąc artefaktem tzw. pokolenia „NEO”, źródłem nowego nałogu, konkurencyjną wobec telewizji ostoją kultury masowej, ale też — co szczególnie istotne dla niniejszego opracowania — sferą przyjazną dla rozwoju nurtów alternatywnych, zarówno kulturowych, jak i politycznych czy światopoglądowych. Dyskusja o rozwoju szeroko pojętego aktywizmu społecznego i politycznego w Sieci¹ narasta już od lat dziewięć-

* Artykuł opracowany na podstawie fragmentów powstającej rozprawy doktorskiej nt. „Radykalizm w Sieci. Internet jako środek wyrazu skrajnych grup światopoglądowych”.

¹ Przetłumaczona w ten sposób nazwa własna stosowana będzie również w dalszej części wywodu na określenie Internetu.

dziesiątych². Jak słusznie zauważają Richard Khan i Douglas Kellner, Internet odegrał niewątpliwie poważną rolę już podczas organizacji znanych akcji protestacyjnych antyglobalistów (przekształconych zresztą w poważne zamieszki) w czerwcu 1999 roku (Carnival Against Capital) oraz grudniu tegoż roku (Battle of Seattle), przede wszystkim umożliwiając względnie cichą rekrutację uczestników ponad granicami państwowymi i w sposób znacznie utrudniający antycypację skali nadchodzących wydarzeń przez siły porządkowe, ale przede wszystkim — pozwalając na osiągnięcie ogromnego zasięgu informacji przy niespotykanie niskich nakładach w innych mediach³. Przywołany przykład sięga do bodaj pierwszej akcji o skali światowej, integrującej ideologicznie podobne ruchy społeczne, choć zapewne nie pierwszej akcji zorganizowanej wirtualnie i z całą pewnością nie ostatniej. Mniemać można, że doniesień o spektakularnych przejawach ideologicznego aktywizmu w Internecie bądź — *à rebours* — komunikacyjnego wsparcia Sieci dla realnych akcji będzie coraz więcej. Internet bowiem, o czym należy wspomnieć już na wstępie rozważań, służyć może dosłownie każdej działalności, bezpośrednio zaś pełniąc „zaledwie” funkcję komunikacyjną, otwiera nowe perspektywy przed pozostałymi funkcjami: rekrutacyjną, badawczo-rozwojową, pozyskiwania zasobów etc.

Rzecz jasna, Sieć jest jedynie narzędziem, które wykorzystywane może być w różnych celach, również uznawanych za niebezpieczne dla publicznego porządku, bądź wymierzony wprost przeciw łaadowi społecznemu. Nie wdając się tu w polemikę o sposobach minimalizacji negatywnego oddziaływania „ciemnej strony Sieci” (*Dark Web*⁴) — byłoby to bowiem przedwczesne i ledwie częściowo uzasadnione — uznać należy, że zjawisko zaistniało wystarczająco silnie, by podjąć próby zarządzania nim. Wymaga to niewątpliwie wyjścia od

² S. Best, D. Kellner: *The Postmodern Adventure*. New York and London 2001; *Contesting Media Power. Alternative Media in a Networked World*. Eds. N. Couldry, J. Curran. Boulder, CO and Lanham, MD 2003. Cyt. za: R. Kahn, D. Kellner: *New Media and Internet Activism: From the “Battle of Seattle” to Blogging*. “New Media & Society” 2004, Vol. 6 (1), s. 87.

³ R. Kahn, D. Kellner: *New Media and Internet Activism: From the “Battle of Seattle” to Blogging*. “New Media & Society” 2004, Vol. 6 (1). Oprócz umieszczania informacji na witrynach internetowych wykorzystano także „szeptane” sposoby rozpowszechniania informacji, w szczególności mailing, ale także krążył w Sieci amatorski teledysk, w warstwie dźwiękowej zawierający utwór *Attaque 77 Pourquoi Te Vas*, w warstwie wizualnej zaś emanujący symboliką anarchistyczną i antyglobalistyczną, kończący się wezwaniem do udziału w planowanej demonstracji.

⁴ Pojęcie „Dark Web” (niekiedy „Darknet”) stosowane jest dziś przynajmniej w dwóch znaczeniach. Pierwsze, do którego autor tu nawiązuje, dotyczy zawartości Internetu niezgodnej z obowiązującą konwencją społeczną (w wąskim rozumieniu ograniczyć się można do zawartości nielegalnej — od piractwa elektronicznego, przez udostępnianie treści szkodliwych, po zakazaną działalność gospodarczą w Sieci i wreszcie przestępczość zorganizowaną). Drugie znaczenie ma charakter techniczno-informatyczny, dotyczy bowiem takich zakamarków Sieci, które zostały ukryte przed niewtajemniczonymi Internautami.

wysiłków diagnostycznych i analitycznych, które pozwolą ustalić właściwe cele i dalsze działania. Nie wydaje się bowiem rozsądne zakładanie już na wstępie, że wszelkie przejawy aktywizmu niezgodnego z dominującymi w społeczeństwie założeniami ideologicznymi (a z pewnością można tu zaliczyć radykalizm i ekstremizm ideologiczny — co wynika z dalej przedstawionych rozważań o ich istocie) należy tłumić czy izolować bądź w inny sposób wyrażać tezę, że z gruntu przydatne nie są. Zarządzanie „ciemną stroną Sieci” nie oznacza wprost przeciwdziałania jej, ale podejmowanie szerszej rozumianych wysiłków takiego na nią oddziaływania, by w rezultacie osiągnąć założone cele nadrzędne.

Dlatego istotna jest refleksja o postępowaniu badawczym dotyczącym internetowych przejawów działalności radykalnej i ekstremistycznej. Niniejszy artykuł poświęcony został przedstawieniu metodologicznych problemów związanych z podejmowaniem prób badania aktywności grup o radykalnej podstawie światopoglądowej w Internecie, przy czym idzie raczej o badania o charakterze dość ogólnym, odpowiadające na pytania o przesłanie grupy, stosowaną symbolikę, sposoby realizowania różnych funkcji organizacyjno-zarządczych w Sieci, skalę i styl działalności zelektronizowanej i poziom jej zaawansowania oraz podobnych aspektów obecności ekstremistów w Internecie. Należy jednak zastrzec, że z niezmiernie bogatego zbioru instrumentów komunikacji internetowej⁵ obrano tu za kluczowe witryny internetowe, założono bowiem, że niniejsze opracowanie cechować ma szczegółowość zyskująca pierwszeństwo przed szerokością oglądu. Podjęto więc dalej, w takim zakresie, próbę omówienia szczególnych technik, metod i złożonych procedur badania witryn internetowych wykorzystywanych przez radykalne grupy światopoglądowe oraz ich organizacje.

Właściwe rozważania w odniesieniu do zaproponowanego tematu winny być jednak poprzedzone doprecyzowaniem obszaru wyznaczanego przez pojęcia „radykalizm światopoglądowy” i „ekstremizm światopoglądowy” jako źródła działalności pewnych grup i specyfiki ich funkcjonowania

⁵ Zaliczyć do nich należy również m.in. fora internetowe, platformy publikacji multimedialnych, chaty, portale społecznościowe, ukierunkowane portale informacyjne, różne formy działalności gospodarczej online (w tym sklepy internetowe, usługi elektroniczne), blogi, komunikatory i pocztę internetową. Należy dodać, że istnieje wiele pomysłów na klasyfikowanie instrumentów komunikacji internetowej, które jest sprawą bardzo złożoną ze względu na daleko posunięte możliwości indywidualizacji ich wykorzystania. Przykładowo, jednym z prostszych kryteriów podziału wydaje się wyróżnienie ze względu na zakres podmiotowy instrumentów komunikacji publicznej, grupowej oraz indywidualnej. Nawet w tym wypadku łatwo wskazać na brak rozłączności w skrzyżowaniu z podziałem podstawowym (wg istoty instrumentu), gdyż dostęp do forum zwykle można ograniczyć do członków określonej grupy, a przy tym na ogół oferowana jest uzupełniająca możliwość indywidualnej wymiany wiadomości. Analogicznie, nawet taki komunikator jak polskie Gadu-Gadu oferuje ograniczoną możliwość komunikowania publicznego — przez tekst wyświetlany w statusie użytkownika.

w społecznym otoczeniu, dlatego, że terminy te często bywają używane bez wyczerpującej refleksji nad ich znaczeniem niekiedy jako synonimy, czasem jako odmienne aspekty jednego zjawiska. Urszula Jakubowska odnalazła nawet pogląd przedstawiający radykalizm i ekstremizm jako zjawiska tożsame u swych podstaw, jednak zróżnicowane zgodnie z ukierunkowaniem ideologicznym — jakoby radykalizm występować mógł po lewej stronie sceny politycznej, ekstremizm zaś dotyczyć miał prawicy⁶, uznając nawet, że nie jest niczym złym współwystępowanie zróżnicowanych poglądów na definiowanie jednego pojęcia (w ramach jednej dyscypliny, trudno pogodzić się z zastosowaniem kryterium w przedstawionym poglądzie zawartego). Podejścia do rozumienia terminów „radykalizmu” i „ekstremizmu”, które w dalszej partii tekstu zostały przytoczone, nazbyt dalekie są od jego stosowania.

Przeгляд definicyjny rozpocząć jest tu najsposzobniej od znaczeń powszechnych, jakie prezentowane są w słownikach. Zatem współczesna, słownikowa definicja pojęcia „ekstremizm” nakazuje rozumieć je jako skrajność w odniesieniu do pewnego zakresu problemowego, a więc „krańcowe stanowisko w jakiejś sprawie, doktrynie” bądź też „stosowanie ostatecznych środków (np. terroru) dla osiągnięcia jakiegoś celu politycznego czy ideologicznego”⁷. Natomiast pojęcie „radykalizm” w rozumieniu popularnym oznacza „bezkompromisowość i stanowczość” w poglądach i „metodach działania”, w odniesieniu zaś do sfery polityki „kierunek zmierzający do wprowadzenia zasadniczych zmian w życiu społecznym lub politycznym”⁸. Już na tym etapie zauważyć należy, że pojęcia „ekstremizm” i „radykalizm” zdają się dotyczyć jednego zjawiska, ale o różnych poziomach natężenia. Podstawą ich odróżniania może być zatem pewnego rodzaju stopniowalność.

Przechodząc do znaczenia omawianych pojęć w ramach nauk społecznych, warto wskazać na dwa główne nurty definicyjne, jakie odczytać można z przeglądu znaczeń ekstremizmu dokonanego przez Urszulę Jakubowską: relatywizujący i obiektywizujący⁹. Pierwszy, jak się zdaje — znacznie popularniejszy, znalazł swe miejsce w dyskursie głównie za sprawą tak zwanej kontekstowej teorii ekstremizmu politycznego autorstwa Jima Sidaniusa¹⁰. *In brevis*, odwołując się do statystycznego rozkładu normalnego i zakładając, jakoby był on

⁶ U. Jakubowska: *Ekstremizm polityczny. Studium psychologiczne*. Gdańsk 2005, s. 11.

⁷ Hasło: „ekstremizm” w: *Słownik wyrazów obcych*. Red. E. Sobol. Warszawa 2002, s. 281.

⁸ Hasło: „radykalizm” w: *Słownik...*, s. 934.

⁹ U. Jakubowska: *Ekstremizm polityczny...*, s. 12—13.

¹⁰ Zob. m.in. J. Sidanius: *Political Interest Search, and Ideological Homogeneity as a Function of Sociopolitical Ideology: A Tale of Three Theories*. “Human Relations” 1984, Vol. 37, No 10, p. 811—828; J. Sidanius, R. Lau: *Political Sophistication and Political Deviance: A Matter of Context*. “Political Psychology” 1989, Vol. 10, p. 85—109. Cyt. za: U. Jakubowska: *Ekstremizm polityczny...*, s. 112.

właściwym dla badania częstości występowania różnych poglądów w społeczeństwie (jako medianę należy wskazać poglądy najbardziej popularne), w kontekstowej teorii ekstremizmu przyjmuje się istnienie dynamicznego centrum, które dysponując największym poparciem, jest jednocześnie ideą pro-systemową i istotą aktualnego systemu. Obok centrum zawsze występują ruchy reformistyczne i rewolucyjne, o różnym stopniu natężenia wysiłków i różnej odległości ideologicznej od nurtu dominującego, dla których wspólny jest brak akceptacji wybranych aspektów funkcjonowania systemu, aż do całkowitego jemu zaprzeczenia łącznie. Drugi nurt — obiektywizujący (bądź uniwersalistyczny) opiera się z kolei na uznaniu, iż pewne ideologie zasługują na miano ekstremistycznych niezależnie od historyczno-politycznego punktu odniesienia. W ten nurt wpisują się między innymi Milton Rokeach¹¹ — uznając, że o ekstremizmie świadczy przedkładanie wartości politycznych nad naturalne dążenie jednostki do samostanowienia, czy Philip Tetlock¹², którego zdaniem ekstremizm charakteryzuje bezkompromisowe wyznawanie prostego zestawu wartości jako absolutnie nadrzędnego.

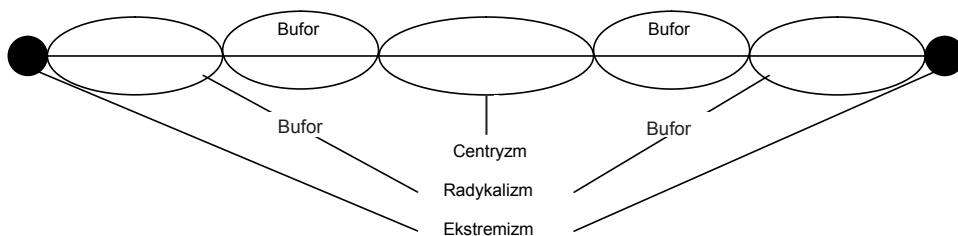
Słusznie zwraca uwagę Roman Tokarczyk, że „w uproszczonych interpretacjach ekstremizm utożsamiany bywa z radykalizmem”¹³, jednak pojęcia te nie są jednoznaczne, przytoczone zaś do tej pory definicje nie wskazują wyraźnie sposobu ich odróżnienia. Radykalizm zaczyna się tam, gdzie poglądy i sposób ich realizacji wykraczają nie tylko poza główny nurt („centrum poglądów i sposobów działania”), ale także poza granice pewnej strefy buforowej, obejmującej takie poglądy i działania, które zasadniczo odbiegają od głównego nurtu, ale nie cechuje ich bezkompromisowość czy fundamentalizm proponowanych zmian. Ekstremizm należałoby natomiast nazwać wynikiem najdalej posuniętej radykalizacji. W praktyce osiągnięcie owego stadium skrajności może wyrażać się także wyjściem poza granice prawa („radykalizacja [...] może mieścić się w legalnych strukturach organizacyjnych i procedurach działania, natomiast ekstremizacja nie zyskuje na ogół legalizacji”¹⁴) oraz całkowitą dominacją jednej idei bez większej refleksji teoretycznej. Jeżeli bowiem w głównym nurcie toczy się dyskurs obejmujący wiele myśli, to dla stanowiska radykalnego jest on znacznie ograniczony, w przypadku zaś ekstremizmu — o rzetelnej dyskusji mowy być nie może.

¹¹ M. Rokeach: *The Nature of Human Value*. London 1973. Cyt. za: U. Jakubowska: *Ekstremizm polityczny...*, s. 13.

¹² Ph.E. Tetlock: *Cognitive Structural Analysis of Politic Rhetoric: Methodological and Theoretical Issue*. In: *Explorations in Political Psychology*. Eds. Sh. Iyengan, W.J. McGuire. London 1993. Cyt. za: U. Jakubowska: *Ekstremizm polityczny...*, s. 14.

¹³ R. Tokarczyk: *Teoretyczna a praktyczna istota współczesnego ekstremizmu politycznego*. W: *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*. Red. E. Olszewski. Lublin 2004, s. 16.

¹⁴ *Ibidem*.

Rys. 1. Centryzm, radykalizm, ekstremizm — próba wizualizacji relacji zakresów pojęć
 Źródło: Opracowanie własne.

Niezmiernie ciekawego przeglądu znaczeń pojęcia „ekstremizm” dostarcza Rusłan Sugajpowicz Tamajew, wyróżniając przy tym cztery nurty definicyjne — począwszy od pojmowania go jako pewnego rodzaju działalności społecznie niebezpiecznej i nastawionej antysystemowo i szerzej nawet — negatywnego zjawiska społecznego, przez specyficzny system założeń ideologicznych, aż po pewną właściwość wybranych systemów ideologicznych. Zestawienie części definicji przytaczanych przez R.S. Tamajewa zaprezentowano w tabeli 1.

Już z przedstawionych rozważań wyłaniają się dwa zasadnicze wątki uzasadniające potrzebę realizowania badań nad działalnością grup radykalnych. Z samej definicji radykalizmu wynika bowiem dążenie do destabilizacji zastanego ładu w celu dokonania istotnej jego przemiany. Dlatego uznać należy potrzebę analizowania wpływu działalności grup radykalnych na stabilność, a dalej sprawność i legitymację, funkcjonującego systemu społecznego oraz natężenie i kierunki zmian, które potencjalnie mogą zostać przez nie spowodowane. Z istotą radykalizmu wiąże się również niewybredny zestaw środków umożliwiających osiąganie celów, nie wykluczając także — szczególnie w przypadku ekstremizmu politycznego — ostatecznej przemocy. Jeżeli przyjąć wspomniane już założenie o odniesieniu relatywnego charakteru denotacji pojęć radykalizmu i ekstremizmu do reguł gry bazowych dla stabilnego systemu społecznego, to uznać także należy związane z tego rodzaju działalnością zagrożenie dla porządku publicznego, nawet bezpieczeństwa osób i mienia, jakie wynikać może ze stosowania środków wbrew obowiązującym zasadom¹⁵.

¹⁵ Radykalistyczna gra poza regułami ustabilizowanego systemu może polegać na stosowaniu środków zarezerwowanych dla aparatu państwa (przykładowo: organizowanie sił zbrojnych) bądź całkowicie wykluczonych przez obowiązujące reguły (jak publiczne egzekucje), wywieraniu wpływu za pośrednictwem użycia konwencjonalnych środków w sposób niezgodny z utrwalonymi regułami (choćby rozmyślne wpajanie doktryn nienawiści dzieciom) czy też innego rodzaju bezkompromisowych działaniach. Należy raz jeszcze podkreślić, że denotacja radykalizmu zależna jest od istoty utrwalonego centrum i buforu tolerancji na odchylenie od niego, zatem przedstawione przykłady nie będą odpowiednimi dla każdego systemu — dotyczą współczesnych realiów europejskich.

Tabela 1

Ujęcia ekstremizmu

Ujęcie I	Ujęcie II
Ekstremizm jako niebezpieczna działalność społeczna	
„Działalność społecznych, politycznych i religijnych stowarzyszeń albo innych organizacji [...] ukierunkowanych na ustanowienie jedynej ideologii państwowej, w tym celu wykorzystująca społeczne, majątkowe, rasowe, narodowe czy religijne różnice [...]”. (S.N. Fridinskij, 2003)	„Działalność społecznych stowarzyszeń, innych organizacji, przedstawicieli państwa czy samych obywateli, wyrażająca skrajne poglądy w istotnych [społecznie — P.K.] sprawach, której towarzyszą działania pozaprawne w zakresie urzeczywistniania preferowanego rozwiązania”. (A.F. Istomin, D.A. Łopatkin, 2005)
Ekstremizm jako negatywny fenomen społeczny	
„Negatywne zjawisko społeczne, przejawiające się ogólnie jako społecznie niebezpieczne i głównie karalne działania, będące realizacją określonych systemów poglądów, przekonań, wierzeń, [...] które dyktują bezkompromisowe dążenie do osiągnięcia pewnych celów”. (J.I. Awbiejew, A.J. Guskow, 2008)	„Społeczne zjawisko, obejmujące walkę o władzę o dominację w takich sferach życia społecznego, jak polityka, religia, ekonomia, relacje narodowościowe i inne, przy użyciu skrajnych sposobów i form działania”. (N.E. Makarow, C.S. Donbokow, 2005)
Ekstremizm jako system idei, założeń, instytucji etc.	
„Kompleks skrajnie radykalnych założeń ideowych (skrajnie lewicowych, skrajnie prawicowych, nacjonalistycznych, separatystycznych, religijnych etc.), będących teoretyczną nadbudową pozaprawnej, nacechowanej agresją, działalności ukierunkowanej na osiągnięcie społecznych, głównie politycznych, celów wynikających z tego systemu”. (N.N. Afanasiew, 2001)	„Całokształt organizacyjno-politycznych struktur, ich radykalnych założeń politycznych (skrajnie prawicowych, skrajnie lewicowych, nacjonalistycznych, separatystycznych, religijnych, etc.) i odpowiadającej im rzeczywistej działalności, która charakteryzuje się zastosowaniem środków przymusu w różnych formach lub groźbami jego zastosowania oraz antykonstytucyjną (szerzej — antysystemową — P.K.) istotą, dla realizacji ideowych założeń”. (N.D. Kowaliew, 1998)
Ekstremizm jako specyficzna ideologia	
„Ideologia przewidująca przymusowe krzewienie jej zasad, brak tolerancji dla oponentów i agresywne tłumienie ich poglądów”. (W.W. Biriukow, 2006)	„Ideologia nietolerancji, pobudzania nienawiści i wrogości, dyskryminacji człowieka lub grupy ludzi z powodów rasowych, narodowych, językowych, etnicznych, religijnych czy przynależności do pewnej grupy społecznej, wyrażająca się podejmowaniem publicznych, pozaprawnych działań”. (W. Kaszepow, 2007)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie P.C. Тамаев: *Экстремизм и национальная безопасность. Правовые проблемы*, Юнити-Дана — Закон и право. Москва 2009, s. 6—9.

Eksploracja wstępna

Niezmierne istotnym etapem badania zawartości Internetu jest faza wstępnej eksploracji, którą scharakteryzować można jako względnie żywiołowy proces sondowania interesujących zjawisk na podstawie nader luźnych założeń i w warunkach dość mglistych oczekiwań, przypominających bardziej błądzenie w poszukiwaniu „czegoś” interesującego niż naukową drogę do weryfikacji założonych hipotez. W przypadku sfery tak specyficznej jak działalność ekstremistyczna nie wystarczy przeciętne zaznajomienie z Internetem w ogóle. Należy wziąć bowiem pod uwagę fakt, że radykalne grupy światopoglądowe często wykształcają własną subkulturę i skrywają pewne aspekty swojej działalności przed niestowarzyszonymi, co znacznie utrudnia zarówno ich odnajdywanie w Internecie, jak i właściwe rozkodowywanie komunikatów przechwytywanych przez badacza. Wstępna eksploracja działalności internetowej pewnej kategorii grup ekstremistycznych, czy też konkretnej grupy, powinna ułatwić dalszą analizę przez zaznajomienie badacza ze specyficznymi dla niej: słownikiem, symboliką, sposobami komunikowania w Internecie, znanymi przedstawicielami czy zasięgiem i zakresem działalności. Wstępną eksplorację, w znaczeniu tu przedstawionym, nazwać można odzwierciedleniem literaturowego rozpoznania problematyki, nieodzownego oczywiście przed wszelkimi rozważaniami naukowymi, jednak w aspekcie praktycznym.

Znaczenie omawianej fazy zobrazować można przykładem nawiązującym do procedury budowania zbioru adresów witryn kaukazoidalnych rasistów (dalej omówionej). Wyszukiwanie za pomocą kluczowych ciągów znaków, zdaje się, że nie ma tu miejsca na wątpliwości, powinno wykorzystywać jak najbardziej specyficzne dla grupy docelowej wyrażenia, a więc zwykle niepopularne, a nawet niezrozumiałe dla laików. W przypadku badania stron piewców białej supremacji posłużono się między innymi następującymi symbolami numerycznymi: 14, 28, 18, 88, 9% i takimi skrótami, jak WPWW, BH, C18, RaHoWa. Można przyjąć, że niewielkie jest prawdopodobieństwo zrozumienia ich znaczenia przez osoby spoza grupy i niezainteresowane badaniem zjawiska, choć symbolika — po dokonaniu wstępnej eksploracji — zdaje się nad wyraz silna¹⁶. Trudno przy tym oczekiwać, by publikacje książkowe nadszały za dyna-

¹⁶ Przykładowo: 14 dotyczy tzw. czternastu słów, a więc długości sentencji autorstwa Davida Lane'a uznawanej w środowisku białych rasistów za *credo*; 28 bądź BH oznacza organizację Krew i Honor; 9% przypominać ma o szacowanym udziale rasy kaukaskiej w populacji świata; 88 — odnosząc kod do alfabetu — to „Heil Hitler”; WPWW — White Pride World Wide; RaHoWa — Racial Holy War etc.

miką rozwoju terminologii i symboliki różnorodnych nurtów i grup ekstremistycznych¹⁷.

Budowanie operatu

Utworzenie pełnego katalogu witryn ekstremistycznych, który służyć mógłby choćby jako operat badań, wydaje się zadaniem niewykonalnym z kilku powodów, wzajemnie zresztą umacniających swoje znaczenie. Po pierwsze, już dziś globalna Sieć jest konstruktem na tyle rozległym i bogatym w rozmaite formy oraz treści, że eksploracja każdego jej zakamarka wymaga ogromnych zasobów informatycznych i nakładów czasu. Po drugie, Sieć jest tworem niezwykle dynamicznym, wszak w każdej sekundzie pojawiają się nowe jej elementy, inne zaś przestają być udostępniane, by pojawić się ponownie — nawet w innym miejscu wirtualnego świata, bądź popaść w cyfrowe zapomnienie¹⁸. Średnia długość życia witryny internetowej została oszacowana na 44 dni, dodatkowym zaś problemem jest fakt, iż pewne strony mogą być aktualizowane nawet wielokrotnie w ciągu dnia, podczas gdy inne latami nie ulegają zmianom¹⁹. Nie jest więc możliwe wykonanie „fotografii Internetu”, którego konfiguracja zmieni się wielokrotnie w czasie rejestracji pojedynczego ujęcia. Po trzecie, co szczególnie dotyczy katalogowania witryn ze względu na wyrażane przez ich autorów poglądy, uznać należy nader ograniczoną przydatność aplikacji automatyzujących proces tworzenia listy. *In brevi*, radykalne poglądy wyrażane mogą być na wiele sposobów wymykających się powszechnie dostępnemu oprogramowaniu, niezbędny jest zatem udział człowieka zdolnego do rozpoznania niekiedy celowo zakamuflowanych, radykalnych treści. W związku z rozległością

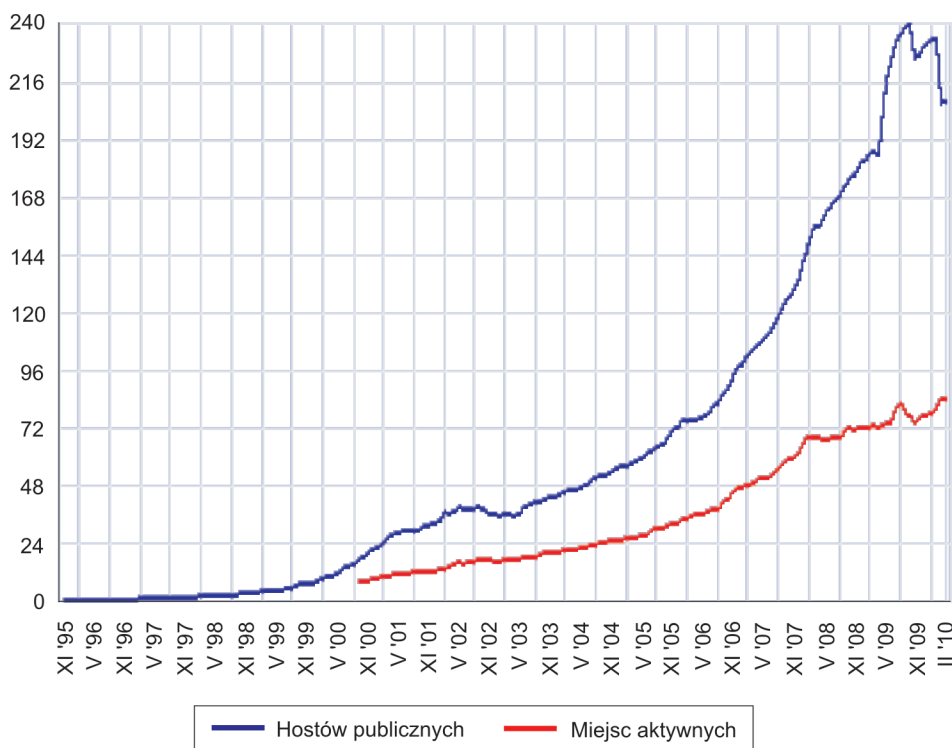
¹⁷ W przypadku badania grup zorientowanych na białą supremację można wskazać witrynę Ligi Przeciwko Zniesławieniu (Anti-Defamation League), na której znajduje się m.in. katalog symboli neonazistowskich. Zob. www.adl.org. Jest to jednak zaledwie przykładowy nurt — jeżeliby objąć badaniami grupy radykalnie walczące o prawa zwierząt, na nic zdałaby się owa witryna, analogiczne zaś informacje z pewnością trudniej byłoby znaleźć.

¹⁸ Zastrzeżenie to dotyczy zarówno celowo wprowadzanych zmian, jak i prozaicznych problemów technicznych, których efektem może być zaburzenie łączności obserwatora z dowolnym punktem Sieci.

¹⁹ B. Reilly et al.: *Political Communications Web Archiving: Addressing Typology and Timing for Selection, Preservation and Acces*. In: *Proceedings. 3rd Workshop on Web Archives. 7th European Conference on Research and Advanced Technologies for Digital Libraries*. Eds. J. Masanes, A. Rauber, G. Cobena. ECDL, Trondheim, 21.10.2003 [<http://bibnum.bnf.fr/ecdl/2003> (02.03.2010)].

i dynamiką Sieci warunek analitycznej pracy ludzkiej staje się szczególnie uciążliwy.

Pogodziwszy się z brakiem możliwości sporządzenia pełnego katalogu witryn wyrażających radykalizm światopoglądowy, należy zastanowić się nad możliwościami sporządzenia operatu ograniczonego, jednak wystarczająco bogatego, by pozwolić na wyciąganie wniosków ilościowych. Najprostszym rozwiązaniem wydaje się dążenie do maksymalizacji rozmiarów operatu z zastrzeżeniem, że nieznanym jest całkowity rozmiar populacji. Rzetelne ustalenie pożądanego rozmiarów operatu zdaje się bowiem niemożliwe bez informacji o całkowitej liczbie witryn związanych z jakimkolwiek światopoglądem czy chociaż szacowanym ich udziale w rozległej Sieci.

Rys. 2. Rozległość Sieci (w milionach adresów sieciowych) — ujęcie dynamiczne

Źródło: Netcraft February 2010 Web Server Survey [http://news.netcraft.com/archives/2010/02/22/february_2010_web_server_survey.html] (16.03.2010)].

Wyróżnione zostały trzy kierunki budowania operatu: automatyczny, manualny i półautomatyczny²⁰. Pierwszy, będąc najprostszym w zastosowa-

²⁰ J. Qin et al.: *Analyzing Terror Campaigns on the Internet: Technical Sophistication, Content Richness, and Web Interactivity*. "International Human-Computer Studies" 2007, Vol. 65, ss. 73, 74 [dostęp przez ScienceDirect, www.sciencedirect.com (03.02.2010)].

niu, jest także najmniej wiarygodny. Polega na wykorzystaniu odpowiednich aplikacji do przeszukiwania witryn pod kątem specyficznych ciągów znaków (skrótów, słów, fraz) metodami:

- kuli śnieżnej, dzięki programom typu „Web Crawler”, wyszukującym łącza na kolejnych witrynach, poczynwszy od zadanego zestawu startowego (*seeds*), do kolejnych stron zawierających warunkujące poszukiwanie łącza ciągi znaków; droga ta wymaga długotrwałego działania odpowiedniej aplikacji z zagwarantowanym dostępem do Internetu, umożliwia jednak dotarcie do mniej popularnych zakątków Sieci, niezaindeksowanych przez wyszukiwarki, a przy tym zapewnia relatywnie niewielki udział niezwiązanych z zakresem badań witryn w otrzymanym zbiorze,
- przeglądania baz zaindeksowanych stron oferowanych przez wyszukiwarki internetowe (Google, Yahoo etc.); droga ta jest znacznie łatwiejsza i szybsza, jednak wiąże się z niską precyzją (wysoki odsetek błędnych przypisań do frakcji jest wynikiem m.in. komercyjnego pozycjonowania stron) oraz znacznym ograniczeniem zasięgu poszukiwań w rezultacie inercji baz danych wyszukiwarek (relatywnie wysoki odsetek adresów nieaktualnych oraz wątpliwa dostępność informacji o stronach nowych i słabo zakotwiczonych w Sieci).

Sposób manualny, szczególnie nieefektywny, również nawiązuje do metody kuli śnieżnej²¹, jednak zakłada przeszukiwanie kolejnych linków i klasyfikowanie na bieżąco zawartości odnajdywanych stron nakładem pracy ludzkiej. Postępowanie tego rodzaju może być przydatne na etapie wstępnego sondowania specyfiki witryn internetowych wpisujących się w działalność pewnych grup radykalnych, jednak absurdem byłoby budowanie tą drogą operatu, jeśli dążymy do jego maksymalizacji.

Pozostaje wreszcie sposób nazywany półautomatycznym, który występować może w kolejnych dwóch odmianach. Pierwsza nawiązuje do metodyki, jaką zaproponowali badacze uczestniczący w projekcie Political Communications Web Archive, poświęconym nie tylko wyszukiwaniu witryn partii i organizacji pozarządowych zawierających treści politologicznie istotne, ale także zapewnianiu przyszłej ich dostępności przez zapisywanie do archiwum, przy czym założono, że metodyka winna tu odpowiadać działalności długofalowej i powtarzalnej²². Niezbędny jest tu wyjściowy zbiór witryn zadanej kategorii, który będzie dalej rozbudowywany dwojako. Po pierwsze, operat wyjściowy staje się bazą adresów zerowych dla programów typu „Crawler”, których zadaniem jest poszukiwanie kolejnych witryn. Po drugie, zakłada się stałe zainteresowanie badacza monitorowaniem wyda-

²¹ Choć nie jest do niej ograniczony — do dyspozycji pozostaje wszak wiele źródeł informacji o adresach stron, które warto do katalogu dopisać, jak choćby informacja prasowa o specyficznej witrynie.

²² B. Reilly et al.: *Political Communications Web Archiving...*

rzeń w Internecie, owocujące manualnym dodawaniem adresów nowych, słabo jeszcze zakorzenionych w Sieci. Sposób drugi precyzyjniej należałoby nazwać dwustopniowym, automatyczno-manualnym. Omówiona wcześniej metoda automatycznego budowania operatu stanowi tu zaledwie wstęp do dalszych czynności. W przypadku systemu dwustopniowego na etapie automatycznym można nieco rozszerzyć zasięg poszukiwań, czy to przez zadanie większej liczby alternatywnych słów kwalifikujących witrynę do zapisania w bazie, czy to przez podniesienie limitu poziomów przeszukiwania stron czy też rezygnację z pewnych ograniczeń procedury. Pozwoli to na dotarcie do mniej znanych miejsc Sieci, jednak spowoduje także znaczny przyrost obecności adresów błędnie zakwalifikowanych do bazy. Zdaje się nawet, że udział błędu rośnie w tym przypadku wykładniczo względem zasięgu poszukiwań, by doprowadzić do sytuacji, w której dopisanie do bazy jednego właściwego adresu przyplacone jest umieszczeniem w niej tysięcy adresów niewłaściwie zakwalifikowanych. Dlatego też podjąć warto próbę określenia zasięgu poszukiwań, przy którym marginalna ich efektywność wydaje się zerowa.

Jednym z możliwych sposobów, a przy tym stosunkowo najmniej wymagającym, jest wstępne przeprowadzenie kilku krótkich procedur skanowania Sieci z wyodrębnieniem wcześniej kilku kontrolnych adresów stron, które powinny zostać wyszukane, a które nie wydają się silnie zagnieżdżone²³ w Internecie. Twierdzić też można, że ich powiązanie ze stroną bazową (*seed*) jest bardzo słabe i wielokrotnie zapośredniczone — im bardziej strony oddalone, tym większy rygor narzucany jest badaniom. Wykonawszy próbne procedury skanowania o różnym, relatywnie jednak niewielkim zasięgu (tu posłużyć się można miarą czasu przeszukiwania czy limitem wyszukanych stron), należy sprawdzić, czy w uzyskanej bazie znalazły się adresy z grupy kontrolnej. Warto także porównać udział stron odpowiednio i błędnie zakwalifikowanych w uzyskanej bazie dla kolejnych podejść i metodą estymacji wyznaczyć taki zasięg właściwych poszukiwań (np. limit adresów), jaki przyczyni się do uzyskania operatu o rozmiarze oczekiwanym przez badacza w kompromisie z akceptowalną efektywnością jego budowania, rozumianą jako stosunek liczby odnalezionych stron o żądanej specyfice do liczby błędnie zakwalifikowanych do bazy.

Etap manualnej weryfikacji uzyskanej automatycznie bazy jest najtrudniejszy w omawianej procedurze dwustopniowej. Jego celem jest eliminacja z listy adresów stron, które nie reprezentują grupy docelowej. Jako nader istotne jawi się tu bogactwo ogólnego doświadczenia badacza sfery Inter-

²³ Przez zagnieżdżenie strony w Sieci należy tu rozumieć liczbę i dostępność łączy do niej prowadzących z innych miejsc sieciowych, przekładające się na łatwość trafienia na stronę zarówno przez Internautę, jak przez i bota.

netu. Rezultatem tego doświadczenia może być rozpoznawanie charakteru znacznej części stron bez konieczności ich wczytywania, co znacznie ułatwia i przyspiesza pracę.

Budowanie operatu dla badań radykalnych witryn internetowych warto dopełnić weryfikacją aktywności skatalogowanych miejsc sieciowych, co wykonać można masowo, stosując dostępne aplikacje typu „Link Checker”. Po pierwsze, pozwoli to wyeliminować adresy, które uległy dezaktualizacji w toku długotrwałego etapu manualnego. Po drugie, co nie mniej istotne, odpowiednio dobrane narzędzie dostarczy może jednocześnie dodatkowych informacji, które mogą okazać się przydatne podczas przeprowadzania analizy ilościowej agregatu, jak i dat ostatnich aktualizacji witryn czy ich rozmiarów.

Analiza agregatu

Dysponując już zbiorem zweryfikowanych adresów witryn zadanej kategorii, można podjąć próbę określenia specyfiki owego agregatu. Większość aplikacji typu „Web Crawler” oraz programów do weryfikacji linków internetowych oferuje interesujące informacje w tym zakresie jako produkt uboczny realizowania ich podstawowej funkcji. Można zatem przeanalizować na poziomie otrzymanego zbioru takie cechy, jak kraj lokalizacji serwera adresu sieciowego (według końcówki adresu, np. *.pl, *.ua, czy *.ru) bądź deklarowane jego przeznaczenie (końcówki typu *.com, *.biz, *.org), określając przy tym ich udział w zbiorze. Można dalej pokusić się o obliczenie statystyk dotyczących informacji o ostatnich aktualizacjach witryn — nawet bowiem wspomniana aplikacja „Web Crawler” dokonuje ekstrakcji ze stron danych o datach ich ostatniej aktualizacji — co pozwala dalej na statystyczne ustalenie (choćby metodą kwartyli) granic przedziałów dla klasyfikacji stron na relatywnie bardziej aktualne mniej aktualne w ramach zbioru, a także dalsze wnioskowanie o aktualności agregatu. Ciekawym kierunkiem badań na poziomie agregatu, przypominającym nieco badania panelowe, wydaje się okresowa weryfikacja aktywności bazowego zbioru adresów za pomocą programów typie „Link Checker”, dzięki której wysnuć można pewne wnioski o cyklu życia badanych stron.

Wreszcie chwilę uwagi warto poświęcić informacjom o rozmiarach witryn zawartych w badanym zbiorze. Wiele programów do weryfikacji hiperłączy oferuje uzupełniająco, oprócz statusu sprawdzanych łączy, informacje o całkowitym rozmiarze witryny znajdującej się pod danym adresem,

jednak dostępne są również aplikacje, które oferują dane o udziale plików na witrynie według klasyfikacji MIME. Możliwość taką oferuje między innymi aplikacja „Xenu Link Sleuth”, dostępna bezpłatnie w ograniczonej wersji. Alternatywnie praktykuje się badanie „składu” witryn przez ściąganie ich dla dalszego rozpoznania i podliczanie rozmiarów każdej kategorii plików z osobna. Analiza tego rodzaju może umożliwić wnioskowanie o informatycznym zaawansowaniu (np. znaczący udział plików skryptów dynamicznych), wykorzystania multimedialnego potencjału komunikacji w Internecie (np. duży udział plików graficznych, dźwiękowych, audiowizualnych) czy wskazać na przekazywanie za pośrednictwem stron dokumentów z nimi niezintegrowanych, takich jak książki elektroniczne bądź aplikacje.

Metodyka DWAS

Omawiane do tej pory wątki stanowią zaledwie wstęp do właściwej, głębokiej analizy, której interesujący sposób realizacji zostanie tu przedstawiony. Autorzy metodyki badania witryn ekstremistycznych nazwanej DWAS (Dark Web Attribute System) sugerują podjęcie trzech obszarów problemowych: wymiaru zaawansowania informatycznego (*technical sophistication attribute*), bogactwa zawartości witryn (*content richness attribute*) oraz oferowanych możliwości komunikacji internetowej (*Web interactivity attribute*)²⁴. Warto pokrótce omówić proponowane przez nich procedury badania wymienionych obszarów oraz sens takiego postępowania.

W ramach wymiaru pierwszego, zgodnie z metodyką DWAS, ocenie podlega kunszt informatyczny autorów witryn w odniesieniu do podstaw ich funkcjonowania, a więc stosowanego języka programowania internetowego i wykorzystania oferowanych przezeń technik prezentacji danych oraz budowania interakcji na linii witryna — internauta. J. Qin i jego zespół, opierając się na konsultacjach z sieciowymi ekspertami, proponują tu przyznawanie punktów za wykorzystanie możliwości ujętych w czterech grupach, w zgodzie z tabelą 2.

Wymiar bogactwa zawartości witryny również traktowany jest przez autorów metodyki DWAS jako problem zasadniczo informatyczny. Zalecają oni zbadanie liczby: plików przeznaczonych do ściągania, obrazów, plików audio i wideo oraz referencji (linków) do innych miejsc sieciowych — o sposobie realizacji takich badań wspomniano już wcześniej. Dążąc do stworzenia

²⁴ J. Qin et al.: *Analyzing Terror Campaigns...*, s. 77, 78.

Tabela 2

Punktacje atrybutów witryn przy ocenie poziomu ich zaawansowania w metodyce DWAS

Poziom zaawansowania witryn			
Elementarne techniki HTML		Zaawansowane techniki HTML	
Punktowanie konspektowe (lista)	1	DHTML / SHTML	2,5
Tabele	2	Skrypty zapożyczone	2
Ramki	2	Skrypty autorskie	4,5
Formy	1,5		
Dynamiczne programowanie sieciowe		Zagnieżdżone multimedia	
CGI	2,5	Obraz w tle	1
PHP	4,5	Dźwięk w tle	2
ASP / JSP	5,5	Strumień audio / wideo	3,5

Źródło: J. Qin et al.: *Analyzing Terror Campaigns...*, s. 77.

metodyki pozwalającej na obiektywną komparatystykę, również tu sugerują przyznawanie witrynom punktów za liczbę wymienionych elementów, które na badanych stronach internetowych się pojawiają. Punktacja zaproponowana dla tego wymiaru metodyki DWAS zdaje się jednak niekoherentna z ocenami w pozostałych wymiarach ze względu na nieograniczoną skalę. Można zaproponować, aby ocena bogactwa zawartości witryny, nadal w rozumieniu autorów metodyki DWAS, dokonywana była jako średnia ważona na podstawie udziału objętości plików w witrynie oraz następującą, dla przykładu²⁵, punktację: pliki tekstowe i HTML — 1 pkt., pliki graficzne — 2 pkt., pliki dźwiękowe i archiwa — 3 pkt., pliki skryptów zaawansowanych — 4 pkt., pliki audiowizualne — 5 pkt.

Ostatni wymiar, związany z zakresem możliwości komunikacji oferowanym przez witryny, zaleca się rozpatrywać w podziale na trzy poziomy: personalny (*one-to-one-level interactivity*), grupowy (*community-level interactivity*) oraz transakcyjny *transaction-level activity*. Poniżej zestawiono techniki filaru komunikacyjnego witryn internetowych wyróżnione przez autorów metodyki DWAS wraz z proponowaną przez nich punktacją.

Politolologiczna przydatność metodyki DWAS na pozór wydawać się może niewielka, trudno jednak odmówić jej waloru użyteczności w tej dziedzinie. Przede wszystkim, jak się zdaje, wartością płynącą ze stosowania metodyki DWAS jest możliwość szacowania względnego nakładu wysiłków na

²⁵ Proponowana punktacja wyraża subiektywny pogląd autora na hierarchię kategorii branych pod uwagę podczas oceny informatycznego wymiaru bogactwa witryny internetowej i nie powinna być stosowana bezrefleksyjnie jako trwała część omawianej metodyki.

Tabela 3

Punktacja atrybutów witryn przy ocenie wymiaru oferty komunikacyjnej

Techniki filaru komunikacyjnego witryn			
Poziom transakcyjny		Poziom grupowy	
Sklep internetowy	4	Wiadomości prywatne	4,25
Płatności internetowe	4	Forum	4,25
Formularz zamówienia <i>online</i>	4	<i>Chat</i>	4,75
Poziom personalny			
Adres kontaktowy	1,25	Księga gości (<i>sic!</i>)*	1,5
Lista emailowa	2,25	Formularz email	1,75
Formularz ankietowy	2,75		

* Zdaniem autora niniejszego tekstu księga gości, jako instrument komunikacji, została błędnie zakwalifikowana przez Autorów metodyki DWAS do poziomu personalnego, powinna zaś zostać przedstawiona jako narzędzie komunikacji grupowej, od forum internetowego bowiem różni się zaledwie brakiem formuły wiadomości prywatnej, konieczności rejestracji użytkownika, oczekiwaną konwencją tematyki wpisów oraz brakiem możliwości podziału całości na wątki tematyczne. Dalej — wpisy do księgi gości, nawet częściej niż w przypadku forów, które bywają zamykane dla publiki, zwykle mogą być dokonywane i przeglądane bez ograniczeń przez dowolnego internautę.

Źródło: J. Qin et al.: *Analyzing Terror Campaigns...*, s. 77.

stworzenie i prowadzenie strony internetowej oraz profesjonalizmu jej wykonawców. Pozwala to dalej domniemywać, w jakim stopniu witryna ma być instrumentem trwałym i wyrażać poważne podejście grupy zorganizowanej do komunikowania w Internecie (mniemać można, że jest tak w przypadku stron rozbudowanych, których stworzenie i utrzymywanie wymaga znacznych wysiłków) bądź ma pełnić zaledwie ograniczoną funkcję ogłoszenia czy też jest wynikiem mniej poważnych, amatorskich wysiłków. Nie należy bowiem zapominać, że publiczna strona internetowa jest swego rodzaju wizytówką również dla grup ekstremistycznych — w każdym przypadku kształtuje pojęcie o ich potencjale i profesjonalizmie w realnej działalności. Dalej, metodyka DWAS ukierunkowuje rozważania o tym, czy w założeniu twórców witryna ma służyć komunikowaniu jedno- bądź dwukierunkowemu i wielostronnej komunikacji, umożliwiając także — dzięki zastosowaniu stałej punktacji w wymiarze *Web interativity attribute* — komparatystykę stron w tym zakresie.

Analiza zawartości witryny — „wizja retoryczna”

Omawianie w ramach niniejszego opracowania ogólnych zagadnień analizy zawartości, jak się wydaje, nie ma odpowiedniego uzasadnienia, jest to bowiem problematyka poruszana w literaturze bardzo często. Uzyskała już ona status wiedzy podręcznikowej. Istotne i interesujące może się tu natomiast okazać przedstawienie zaledwie pewnego wątku analizy zawartości witryny, dotyczącego podstaw prezentowanego przez autorów strony przesłania — wizji retorycznej bądź symbolicznej rzeczywistości, jak oryginalnie nazywał ten aspekt Ernest Bormann, czy fantazji w tle (*Fantasy Theme*), jak nazywa go Margaret Duffy²⁶.

Analiza wizji retorycznej opiera się na teorii symbolicznej konwencji, zgodnie z którą „grupy tworzą i dzielą fantazje o własnej grupie oraz o grupach zewnętrznych i tym samym budują grupową, współdzieloną tożsamość”²⁷. Grupy, tworząc swoją, specyficzną retorykę (w tym: metafory, skróty myślowe, porównania, własne anegdoty i przysłowia), integrują się wokół wizji, która z niej wynika, w ten sposób, że kolejne grupy i osoby zaczynają odgrywać w dramacie swoje role, od których trudno się oddzielić. Dlatego też istotnym kierunkiem badania działalności radykalnych grup w Internecie jest analiza zawartości witryn obejmująca problematykę owych wizji retorycznych, które — jak się zdaje — przedstawiać mogą kwintesencję radykalnego przesłania.

Metodyka analizy wizji retorycznej prezentowanej na witrynie Sieci przypomina analizę utworu literackiego bądź wielu utworów, jeżeli stroną internetową postrzegać jako zbiór tekstów — tu badacz winien podjąć wstępnie decyzję, czy witryna jest na tyle spójna wewnętrznie, by traktować ją jako całość. Elementy, jakie podlegają analizie, to: główne podmioty dramatu oraz podmioty pomocnicze (*dramatis personae*), tło fabularne, oś fabuły i węzłowe punkty akcji. Uzupełniająco warto analizować także stosowany język, wraz z figurami retorycznymi, oraz sposób, w jaki krystalizuje się z prezentowanego scenariusza przesłanie światopoglądowe grupy. Poniżej, jako przykład zastosowania analizy wizji retorycznej, zaprezentowano tabelę 4 zawierającą odpowiednie obserwacje Margaret Duffy względem wybranych tekstów trzech witryn grup radykalnych.

²⁶ E. Bormann: *The Force of Fantasy: Restoring the American Dream*. Carbondale 1985 za: M. Duffy: *Web of Hate: A Fantasy Theme Analysis of the Rhetorical Vision of Hate Groups Online*. „Journal of Communication Inquiry” 2003, Vol. 23, s. 291.

²⁷ Ibidem, s. 293.

Tabela 4

Przykład prostej analizy wizji retorycznej

Kategoria analityczna wizji retorycznej	National Alliance (witryna neonazystowska)	Knights of the Ku Klux Klan (witryna rasistowska, radykalno-chrześcijańska)	Nation of Islam* (witryna rasistowska, radykalno-muzułmańska)
Główne przesłanie	budowanie nowego świata z dzisiejszych ruin moralności, duchowości i fizycznej siły	heroiczna walka najodważniejszych o zapewnienie przyszłości białych dzieci	rewolucja polegająca na wyrwaniu się społeczności negroidalnej spod białej opresji i powołaniu własnego państwa
Główne podmioty (<i>dramatis personae</i>)	„nasz lud”, „wrogowie”, „Semici”, „niebądcący Aryjczykami”	„białi mieszkańcy lojalni południowym stanom”, „honorowi biali chrześcijanie”, klan i jego członkowie	„my, dawni niewolnicy”, „nasz lud”, „Wyznawcy Islamu”, „Muzułmańscy nauczyciele”, „Czarne dzieci”
Pomocnicze podmioty	rząd, „politycy i burokraci”, „kłamcy z charyzmą”, „przodkowie”, „budowniczy Stanów”	Bóg, „kłamliwe liberalne media”, rząd, imigranci, obcokrajowcy	„dawni właściciele niewolników”, „dzieci właścicieli niewolników”, „Białe sądy”
Tło sceniczne	wyidealizowana przeszłość „duchowo zdrowszych czasów” skonstruowana z teraźniejszością „zrzuconą przez wielokulturowość”; wizja przyszłej enklawy na świecie przeznaczony tylko dla białych, przesiąkniętej braterstwem, poczuciem więzi rodzinnych i wspólnego dziedzictwa oraz takiegoż przeznaczenia	widmo „destrukcji rasy i nacji”, moralność społeczna „splamiona homoseksualizmem i mieszanymi rasowo małżeństwami”; kontrwizja prezentująca „zrzeszenie białych chrześcijan w oparciu o łączącą ich więź krwi i wiary” celem obrony zachodniej, chrześcijańskiej cywilizacji	pełne dyskryminacji rasowej Stany Zjednoczone, w których „grupa dawniej zniewolona nawet dziś nie może liczyć na równe prawa”, w której „tysiące Czarnych osób muszą polegać na pomocy społecznej bądź żyć w biedzie lub są skazywane przez »Białe sądy« na kary więzienia”; kontrwizją jest przyszłe wyodrębnienie państwa bądź terytorium celem stworzenia nowego społeczeństwa”
Figury argumentacji	odwołanie do podmiotów pomocniczych (autorytety): „przodkowie” i „budowniczy Stanów” oraz „moralny kompas”	Bóg, wiara chrześcijańska, sprawiedliwość	sprawiedliwość

* Dotyczy tekstu *What the Muslims Believe*.Źródło: Opracowanie własne na podstawie M. Duffy: *Web of Hate...*, s. 298–301.

Mapowanie otoczenia sieciowego witryny

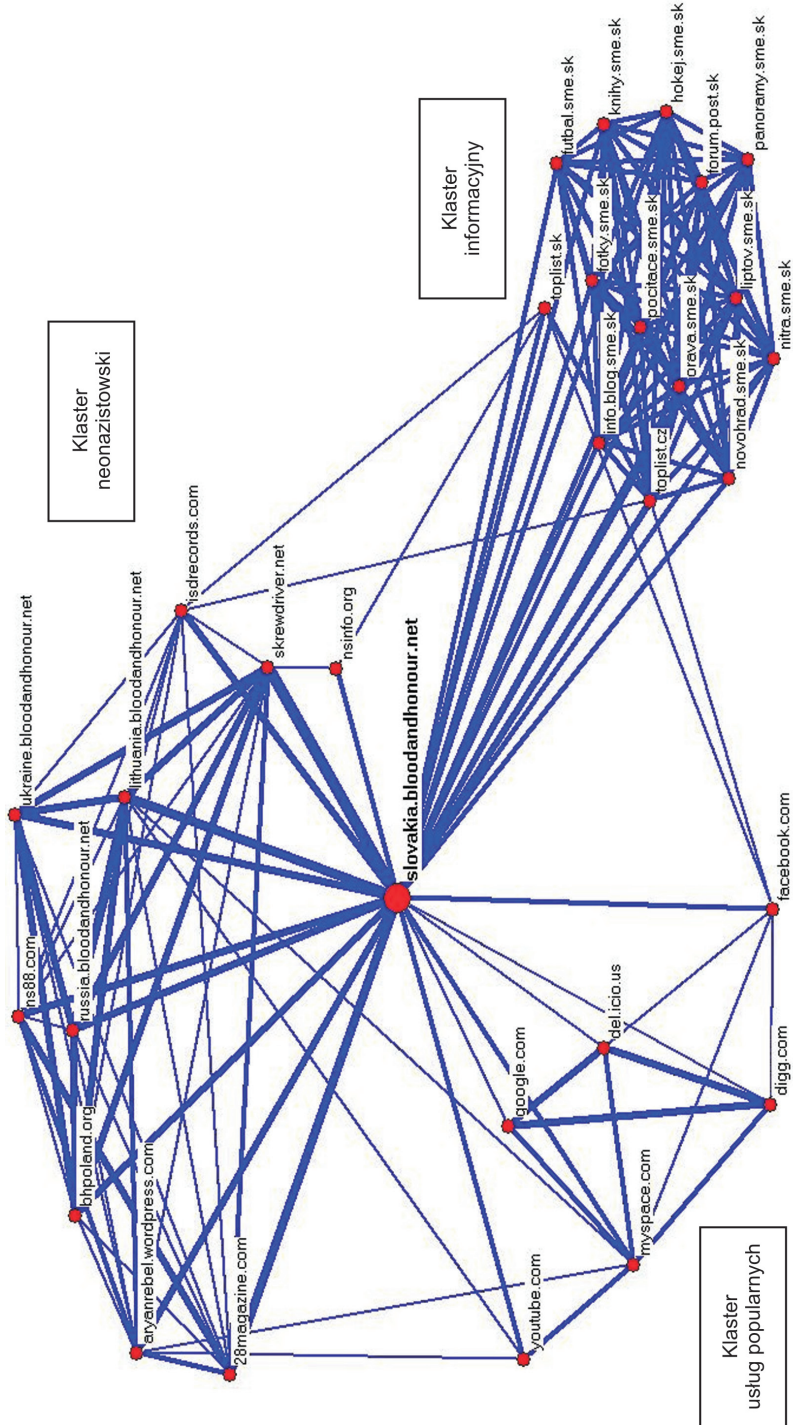
Źródłem niezmiernie ciekawej techniki badawczej stały się funkcjonujące obecnie największe wyszukiwarki internetowe, które oferują mechanizm API, umożliwiający pełniejsze wykorzystanie procesu wyszukiwania witryn niżli standardowa oferta dedykowana codziennej działalności internautów²⁸. Możliwości niesione przezeń wykorzystał między innymi Mike Thelwall, pracownik University of Wolverhampton, konstruując aplikację „LexiURL”, narzędzie przydatne zarówno e-przedsiębiorcom, jak i badaczom Sieci. Wśród wielu funkcji owego oprogramowania jako szczególnie istotny jawi się tu moduł poświęcony mapowaniu otoczenia sieciowego witryny internetowej (*Web Environment Network*), który — wykorzystując mechanizm API udostępniany przez operatorów wyszukiwarek — pozwala na zbadanie i odtworzenie struktury internetowej, w którą uwikłana jest strona będąca przedmiotem zainteresowania badacza. Rozpoznanie tego rodzaju pozwala na identyfikację adresów sieciowych, które wchodzą w relacje z daną witryną, ujawniające się podczas uruchamiania mechanizmu API, przez odnajdywanie stron z linkami prowadzącymi do adresu bazowego i konstruowanie macierzy połączeń między wszystkimi witrynami²⁹. Uzupełnieniem techniki mapowania otoczenia sieciowego witryny oferowanej przez „LexiURL” jest aplikacja „Pajek”³⁰, która umożliwi graficzną obróbkę danych o badanej strukturze uzyskanych dzięki wcześniej omówionemu oprogramowaniu. „Pajek” pozwala między innymi na usuwanie zbędnych węzłów z mapy, sterowanie wizualizacją węzłów i relacji z użyciem kryterium liczby połączeń³¹

²⁸ Należy tu wyróżnić wyszukiwarki Yahoo! oraz LiveSearch. Udostępniany był również powszechnie mechanizm API wyszukiwarki Google, jednak operator zablokował możliwość nieodpłatnego korzystania zeń przez nowych użytkowników, pozostawiając ją tylko dotychczasowym. Listę dostępnych mechanizmów API odnaleźć można pod adresem www.programmableweb.com/apilist

²⁹ Mike Thelwall następująco precyzuje przebieg owego procesu: „Najpierw generowane są zapytania do wyszukiwarki o stronę bazową, co pozwala dalej na utworzenie katalogu stron, na których znajdują się przekierowania (inki) do witryny badanej. Następnie aplikacja ściąga wszystkie te strony i dokonuje ekstrakcji linków. Ostatnim krokiem jest identyfikacja 50 witryn, które najczęściej odwołują się do strony bazowej i sporządzenie macierzy ich połączeń”. M. Thelwall: *Introduction to LexiURL Searcher: A Research Tool for Social Scientists* [tekst dystrybuowany z oprogramowaniem LexiURL], zob. <http://lexiurl.wlv.ac.uk/> [dostęp 12.03.2010].

³⁰ Stworzona przez pracowników słoweńskiego Uniwersytetu w Ljublanie, Andreja Mrvara (Wydział Nauk Społecznych) i Vladimira Batageljego (Katedra Matematyki).

³¹ Przykładowo: powiększanie rozmiarów symboli węzłów proporcjonalnie do liczby związanych z reprezentowanymi adresami linków oraz odzwierciedlanie liczby wzajemnych linków między dwoma stronami węzłowymi przez kształtowanie koloru bądź rozmiaru łączącej ich ikony linii.

Rys. 3. Mapa środowiska witryny słowackiego odłamu ekstremistycznej organizacji Blood&Honour
 Źródło: Opracowanie własne z użyciem aplikacji „Pajek” oraz „LexiURL” (03.01.2010).

oraz dowolne kształtowanie konfiguracji węzłów na mapie, dzięki czemu efekty pracy można przedstawiać czytelnie i w sposób sprzyjający obserwacji klastrów witryn³².

Mapowanie otoczenia sieciowego witryny umożliwia rozpoznania adresów witrynie bazowej najbliższych, z zastosowaniem kryterium częstości wzajemnych połączeń, w dalszej kolejności zaś pozwala na wnioskowanie o charakterze środowiska owej witryny (rozumianego jako agregat adresów) również w podziale na klastry, a także stawianie tez o sile zakorzenienia witryny w jej otoczeniu i w różnych jego klastrach. Znaczne zagęszczenie otrzymanej mapy wskazuje dalej, że witryna jest silnie zakorzeniona w Internecie i można wnosić, że cieszy się dużą popularnością, w przeciwnym zaś wypadku — że jest raczej odizolowana. Można dalej rozpoznać, z jakimi witrynami o podobnym charakterze badana strona jest związana najmocniej, co sugeruje dalej hipotezy o współpracy — szczególnie w wypadku silnego powiązania z klastrem, a także do jakich portali oferujących popularne w Sieci usługi się odwołuje. Analiza tego rodzaju ujawnić może powiązania, które łatwo przeoczyć, studiując zawartość witryny. Warto także nadmienić, że ogromną wartość poznawczą miałyby utworzenie mega mapy witryn internetowych zadanej kategorii, odwołującej się do całego operatu, co jest rzeczą możliwą, jakkolwiek wymagającą znacznych nakładów pracy i zdolności obliczeniowych.

W celu zobrazowania efektów mapowania otoczenia sieciowego witryny w niniejszym opracowaniu (por. s. 68, rys. 3) przedstawiono grafikę powstałą jako rezultat badania na podstawie omówionej procedury strony słowackiego odłamu neonazistowskiej organizacji Blood&Honour. Usunięto z mapy adresy należące do firm świadczących podstawowe usługi sieciowe, takie jak liczniki odwiedzin czy księgi gości, tym administratorom witryn internetowych, które — w odróżnieniu od platform publikacji multimedialnych czy portali społecznościowych — nie są politologicznie istotnymi elementami otoczenia sieciowego. Zastosowanie algorytmu Fruchtermana-Reingolda pozwoliło uzyskać obraz, na którym wyraźnie wyodrębnione zostały trzy klastry witryn: 1) klaster neonazistowski (skupiający witryny o radykalnym przesłaniu ideologicznym odwołującym się do idei białej supremacji i narodowego socjalizmu); 2) klaster informacyjny (obejmujący portale informacyjne i ich ważniejsze podstrony, często wzajemnie linkowane w związku z pozycjonowaniem portalu — tu przeważają podstrony sme.sk); 3) klaster

³² Przez klaster witryn należy tu rozumieć grupę stron, która ze względu na gęstość wzajemnych połączeń wyróżnia się wśród całego rozpatrywanego zbioru. „Pajek” oferuje m.in. rekonfigurację mapy z użyciem różnych wpisanych węży algorytmów, w tym algorytmu Fruchtermana-Reingolda, który zdaje się świetnie dopasowanym do poszukiwania klastrów, oraz możliwość dokonania obróbki manualnej.

popularnych usług internetowych³³ (towarzyszący w podobnej konfiguracji wielu innym z uruchomionych przez autora procedur mapowania, co może być przesłanką badania go jako względnie trwałej części struktury Sieci).

Podsumowując, kompleksowe badanie „ciemnej strony Internetu”, omówione tu skrótowo na przykładzie badania witryn internetowych kwalifikowanych jako radykalne czy wręcz ekstremistyczne, nie należy do zadań prostych, jest jednak wykonalne. Dobrodziejstwa niesione przez rozwój technologii informatycznych dostępne są wszak dla badaczy w naukach społecznych i z powodzeniem wykorzystywane. Narzuca się jednak w tym zakresie istotne spostrzeżenie o postępującej komplikacji narzędzi badań nad komunikacją w Internecie, które będąc coraz doskonalszymi, jednocześnie posługują się mechanizmami coraz mniej zrozumiałymi dla osób niespecjalizujących się w zagadnieniach techniczno-informatycznych. Stąd płynnie wniossek, by docenić wagę współpracy nawiązywanej między informatykami i teoretykami nauk społecznych, która skutkuje powstawaniem tak interesujących narzędzi badawczych, jak aplikacja „Pajek” uzupełniająca „LexiURL” czy ciekawych schematów postępowania analitycznego, jak metodyka DWAS.

³³ Przyczyną wyróżnienia kategorii „popularnych usług internetowych” jest fakt, iż strony, na których oferowane są pewne usługi dla Internautów, bardzo często pojawiają się wśród wyników mapowania środowiska sieciowego, a przy tym w wyraźny sposób są wzajemnie związane, tworząc własny klaster. Takie usługi oferują w szczególności: wyszukiwarki internetowe, portale społecznościowe, portale publikacji multimedialnych.